

ביאורים

האם יש לחומר את אותן תכונות שיש ליסודות המרכיבים אותו או תכונות אחרות? הר"ן נתן תשובה שתשפור אור על הסתירה בין דברי התורה לבין דברי קהלת:

אם יש ליסודות המרכיבים תכונה משותפת - החומר החדש, אשר נוצר מחיבור אותם יסודות, יקבל את תכונה זו. זו הסיבה מדוע קהלת אומר שכל היצורים משתנים וחולפים. מכיוון שכל הנבראים מורכבים מארבעת היסודות שכולם, חוץ מהעפר, בעלי תכונה שווה של שינוי.

אך אם יש ליסודות המרכיבים תכונות שונות - החומר החדש לא יקבל את התכונות הללו, אלא יהיו לו תכונות חדשות. זוהי הסיבה שהתורה אמרה שתכונת החומרים שנוצרו מארבעת היסודות, שונה מהתכונה של היסודות עצמם מכיוון שיש לארבעת היסודות עצמם תכונות שונות. כמו כן, זהו הטעם מדוע עם ישראל אשר מורכב מאנשים בעלי תכונות שונות, הופך לכלל בעל מהות חדשה ומעולה.

חוק זה נכון לא רק בחוקי הטבע הנוקשים והיבשים אלא אף ביחסים חברתיים ובקשרי אנוש.

כאשר שני אנשים בעלי חסד נפגשים, כל אחד מעצים את תכונת החסד של חברו. זהו הטעם להדרכת חז"ל 'קנה לך חבר'. חבר זהו אדם אשר קרוב אליי במידותיי ובהשקפת עולמי. החיבור אליו יעצים את התכונות הטובות הקיימות בי ויגדיל אותם. חיזוק התכונות הטובות אצלי יתרחש לא רק בגלל שאנו עוסקים ומדברים על חסד, אלא עצם ההימצאות שלו בחברתי תעצים אותי. לאחר שאמר את העיקרון הזה בקהלת, חוזר שלמה להשמיענו זאת במשלי. חבר טוב עוזר לא רק באופן ממשי ומקיים אותי מתוך הצרה שבה אני שקוע, אלא הוא מחמם ומעניק תחושת הגנה מעצם הימצאותו.

דבר זה נכון גם לכיוון השלילי. כאשר שני אנשים בעלי תכונה אחת רעה מתחברים, הרוע שקיים בתוכם רק ילך ויתעצם. זו הסיבה שכינוס הרשעים אינו טוב לעולם, מכיוון שעוצמת הרוע האדירה שתצא מהכינוס תהיה גדולה. כמו כן, זו הסיבה שהפריד יעקב אבינו בין שמעון לוי. יעקב זיהה שיש בקרבם נקודת קלקול, לפי מדרגתם, אשר מתעצמת כאשר הם יחד. הדרך היחידה לגרום לכך שהיא לא תתעצם אלא תחזק את שאר ישראל היא לפזר אותם בתוך שאר שבטי ישראל. לכל שבת יש תכונה שונה ואופי ייחודי. כאשר יהיו חלק מעם ישראל אוי החיסרון שלהם ישלים חסרונות אחרים, וכלל עם ישראל יהיה שלם ומבורך בכוחות מגוונים ומעולים.

הרחבות

• מיהו החבר?

וקנה לך חבר. במסכת אבות נאמר: "היושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר" [אבות א, ו]. איזה סוג חבר אדם צריך לקנות לעצמו?

הרמב"ם ביאר שיש מספר סוגי חברים. יש חברים שחברותם מבוססת על תועלת הדדית כדוגמת שותפים בעסק. סוג נוסף של חבר הוא 'חבר סוד' אותו ניתן לשתף בנושאים פרטיים בלי חשש שיספר אותם לאחרים. אולם החבר אותו הדריכה המשנה לקנות הוא 'חבר המעלה'. חברי המעלה, מרוממים זה את זה ומתקנים את מידותיהם יחד - "תאוות שניהם וכוונתם למטרה אחת, והיא: הטוב, וירצה כל אחד להעזר בחברו בהגיע הטוב ההוא לשניהם יחד... והוא כחברות הרב לתלמיד והתלמיד לרב".

מלשון המשנה עולה שלא די 'לעשות' לך חבר או להתחבר אליו, אלא יש 'לקנותו'. וביאר הרמב"ם שכדי להתחבר 'לחבר המעלה' על האדם לעשות השתדלות גדולה, ואפילו לשדלו עד שיהיה חברו [פירוש המשניות לרמב"ם שם]. ויש שכתבו שאף יש להוציא ממון רב לשם קניית חבר זה [פירוש מרכבת המשנה שם]. (עיי' בדברי הרמב"ם שנתן שמות אחרים לסוגי החברים).

• איחוד כוחות משפיע לטוב ולרע

כניס לצדיקים טוב להם וטוב לעולם. זה השפעת כינוסם של הצדיקים והרשעים ביאר רבי מתניה היצהרי: "כשהצדיקים מכונסין, מחזקים זה את זה ביראת שמים ולתקן ולתקן וסייגים, בענין שיהיו אהובים למקום, וכל אחד מסייע לחבירו... בקבוצם יתיצבו על דרכים טובים להעמיד האומה והדת עליהם" ואילו "כשהרשעים מכונסים כל אחד מחזק ידי חבירו לעשות עבירות" וכן יעצו זה לזה עצות רעות להרע לבריות. (רבי מתניה היצהרי, אבות ד, א).

שאלות לדיון

האם לאור דברי חז"ל אדם צריך לקנות חבר רק בשביל הצרכים האנוכיים שלו? כיצד כינוס הצדיקים מועיל לעולם? איך ניתן להשפיע בצורה כזו?

לרפואת כל חולי עם ישראל הי"ו

הרבה פרטים מחזקים תכונה

והתשובה בזה: כי אין ספק שבהכפל הפרטים המסכימים לתכונה אחת, אם פחיתות אם מעלה, תכפל ותתחזק התכונה ההיא, ומפני זה הזהירונו רבותינו זכרונם לברכה על השתדלות קניית החברה, כְּאֶמְרָם (אבות פ"א מ"ו): "וקנה לך חבר", והוא שְׁאֵמַר שְׁלֹמֹה המֶלֶךְ עֲלֵיו הַשְּׁלֹשׁ (קהלת ט-יא): "טובים השנים מן האחד וגו', כי אם יפלו האחד יקים את חברו וגו', גם אם ישקבו שנים וחס להם ולאחד איך יחס", רצה בזה: כי השתפות והחבורה דבר מועיל, הן שישתדל האחד בתועלת חברו או לא שישתדל, אחר היות שתוף החברה ביניהם אי אפשר מבלתי תועלת, והוא אָמְרוּ: "גם אם ישקבו שנים וחס להם ולאחד איך יחס", ופשוטו של זה זר מאד ודבר בטל, והוא מורה על דבר אמת מסכים למציאות, והוא: כי בתחלה אָמַר, כי תועלת השנים גדולה מאד כשישתדל כל אחד במועיל לחברו, והוא אָמְרוּ: "אשר יש להם שָׁכַר טוב בעמלם, כי אם יפלו האחד יקים את חברו", אחר אָמַר, שְׁאֵין צָרִיךְ לומר שיקבל כל אחד תועלת בהשתדל חברו בתועלתו ותקנתו, כי גם אם לא ישתדל בזה יקבל תועלת, והמשיל זה מהמוחש, שְׁאֵין ספק אֲשֶׁר גם כי ישקבו שנים ואין אחד משתדל להועיל חברו, מצד שכונתם וקרבתם לבד יקבל כל אחד תועלת, עד שיעצמו ויפנה בו החם הטבעי, כְּאֲשֶׁר נודע שיתחזק בקרבת איש אחר מצד האהבה וההתדמיות אליו, והנה זה מצד קרבת החבורה לבד, לא מצד פועל והשתדלות, כן כְּאֲשֶׁר ימצאו שני רעים נאמנים, גם כי ינחוו וישקטו יחס לכל אחד מהם ויניחו לבבו מצד קרבת חברו אליו, עד שיעניו מהיזק לו כי ידעו בשער עזרתו.

הנה אם כן, בפעולות הטבעיות ובמעשים האנושיים נתאמת שכל דבר יתחזק ויכפל בהצטרף אליו דומהו. וראוי שיהיה זה גם כן בדברים הגרועים והחסרים, שתתחזק התכונה הרעה ההיא בהכפולם. וזה אמת גמור, אבל על צד אחד מיוחד, והוא: שיהיה החסרון ההוא דבר אחד מסכים בכלם. ועל צד המשל: אם תמצא באחד תכונת הפילות, והיא תכונה רעה, בהצטרף אליו בעל אותה התכונה הרעה בעצמה, תכפל ותתחזק התכונה ההיא לרע, אָמְנָם, אם יהיה קבוץ אחד מאנשים יש להם בעצמם פחיתות הפילות ואנשים יש להם בעצמם פחיתות פזור. גדול ממנון, פעולות זה המרכיב בכללו? יהיו יותר שלמות מפעולות פרט אחד מפרטיו. כְּאֲשֶׁר נאמר ביסודות דרך משל, כי לו ימצא יסוד אחד אשר לו אותו חסרון בעצמו שיש ליסוד הארץ, כְּאֲשֶׁר יצטרף אליו, יגדל אותו החסרון בלי ספק. ומפני זה אָמְרוּ ב"סנהדרין" (עא ב) "כניס לצדיקים טוב להם וטוב לעולם, פזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם", והוא, מצד שהם מסכימים על תכונות רעות, אשר בהתקבצם תתחזק התכונה ההיא, ובהתפזרם תחלש ותחסר, עד שראינו יעקב אבינו עליו השלום מאשרו ראה שני בניו והם צדיקים, עם כל זה, בהיותם מסכימים על תכונה אחת בלתי נאותה בעיניו, אָמַר (בראשית מט): "אחלקם ביעקב ואפיצם בישׂראל".

חסרונות שונים וחסרון יחיד